

Heinz Dopsch

(1. 11. 1942 – 31. 7. 2014)

Ni ravno veliko tujih zgodovinarjev, ki so bili po svoji smrti deležni spominskega zapisa na straneh Zgodovinskega časopisa. Heinz Dopsch je eden izmed njih. S spoštovanjem in hvaležnostjo se ga spominjamo zaradi njegovih dolgoletnih povezav s slovenskimi zgodovinarji, zaradi njegovih številnih raziskav, ki so se tikale tudi slovenskega prostora ali bile kako drugače pomembne za slovensko zgodovino in zgodovinopisje in nenazadnje tudi zaradi njegovih številnih, velikokrat s športnim udejstvovanjem povezanih obiskov Slovenije, ki jo je prehodil, prekolesaril in preveslal in jo tako v vseh pogledih (s)poznal bolje kot jo pozna marsikdo izmed nas. Hvaležni smo mu lahko tudi zaradi naklonjenosti, ki jo je čutil do Slovencev, ko je z njemu tipično empatijo spremljal našo pot v zadnjih desetletjih in skušal zunanjim opazovalcem na podlagi zgodovinskega ozadja pojasniti dogajanje v Sloveniji ali pri naših zamejcih na Koroškem.

Njegovo zanimanje za Slovenijo in njeno zgodovino je gotovo povezano tudi s tem, da je bila njegova mati Edltrude Bouvier leta 1918 rojena v Gornji Radgoni, kjer je njen, iz italijanskega dela Švice izvirajoči oče Clotar Bouvier (†1964) imel od leta 1882 vinsko in šampanjsko klet, ki je bila po vojni nacionalizirana in je danes poznana po odlični srebrni in zlati penini. Po Heinzovem staremu očetu po materini strani se imenuje tudi Bouvierjeva ali radgonska ranina (Bouvier Traube), v Radgonskih goricah precej razširjena vinska sorta. Po očetovi strani pa je bil Heinz vnuk v svojem času mednarodno nemara najbolj znanega avstrijskega zgodovinarja Alfonsa Dopscha (†1953) in preko njegove žene Marije pravnuk Juliusa von Fickerja (†1902), iz Paderborna v Nemčiji izvirajočega profesorja (pravne) zgodovine v Innsbrucku. V zgodovinarskih krogih, kjer je njegovo ime še zlasti povezano z Regesta imperii, je bil Ficker še bolj pomemben kot Alfons Dopsch in cesar Franc Jožef ga je – podobno kot Frana Miklošiča – zaradi njegovih zaslug za znanost povzdignil v dedni plemiški stan. Heinz je kot svoje drugo in tretje osebno ime, ki pa ju v javnosti ni uporabljal, nosil imeni obeh svojih dedov.

Ob takšnem družinskem zaledju ne preseneča, da se je Heinz Dopsch odločil za študij zgodovine, ki jo je skupaj s klasično filologijo začel študirati leta 1961 na Dunaju, kjer je bil devetnajst let pred tem tudi rojen in kjer je preživel svojo

mladost. Študij je končal leta 1969 s promocijo, njegova doktorska disertacija pa je obravnavala deželne gospode na Štajerskem med 1100 in 1400. Vmes je med letoma 1965 in 1968 opravil še zahtevno šolanje na Inštitutu za avstrijske zgodovinske raziskave in postal s tem njegov član. Tudi njegova »domača naloga« v tej tradicionalni kovačnici najboljših avstrijskih raziskovalnih zgodovinarjev in arhivarjev za starejša obdobja je bila posvečena plemiški zgodovini, bavarskim Ariboncem, in je skupaj z disertacijo nakazovala enega od pomembnih področji Heinzovega znanstvenega delovanja. Zgodovina plemstva in raziskave posameznih plemiških rodbin ali njihovih izstopajočih posameznikov so ga spremljale vse življenje. Mnoge med njimi – rodbine in osebe – so delovale tudi na slovenskem ozemlju ali bile kako drugače pomembne za slovensko zgodovino. Za raziskovalce slovenskega srednjega veka so nespregledljive njegove razprave, posvečene Arnulfu Koroškemu, Hemi Krški in njenemu rodu, koroškimi Spanheimom, štajerskim Otokarjem, vovbrškim, celjskim in goriškim grofom, oglejskemu patriarhu Popu, salzburškim (nad)škofom Rupertu, Virgilu, Konradu I., minezengerju Ulriku Liechtensteinskemu in še bi lahko naštevali.

Že v letu svoje promocije je prišel Heinz v Salzburg, kjer je bil najprej asistent pri profesorju za avstrijsko zgodovino Hansu Wagnerju in se leta 1977 habilitiral z delom o salzburški nadškofiji v srednjem veku. Redni profesor je postal leta 1984 na novoustanovljeni stólici za primerjalno deželno zgodovino in to mesto je zasedal do svojega emeritiranja leta 2011, s katerega ga ni zvabilo niti povabilo, da bi na Münchenski univerzi prevzel profesuro za bavarsko zgodovino srednjega veka. Na »svoji« univerzi je preživel kar 41 let in zanj se ni razdal samo kot znanstvenik in profesor, ampak ji je eksemplarično služil tudi s prevzemanjem številnih funkcij s področja akademske samouprave in bil med drugim dekan njene Humanistične fakultete. Mnogi se še posebej radi spominjajo več kot dvajset velikih ekskurzij, ki jih je organiziral in vodil po celi Evropi in Egiptu. Kolegi so mu ob odhodu s fakultete in univerze organizirali lep mednarodni simpozij, posvečen salzburški zgodovini v najširšem smislu, njegovi prispevki pa so leta 2012 izšli v posebnem zborniku. Sicer pa se je svojega prvega jubilejnega zbornika Heinz lahko razveselil že leta 2001, ki ga je dobil ob sicer za takšne reči neobičajni osemindesetletnici.

Preselitev v Salzburg, kjer si je v bližnjem Seekirchnu ustvaril dom, ga je seveda z vso intenzivnostjo usmerila v salzburško zgodovino, ki zavzema zlasti v zgodnjem srednjem veku znotraj avstrijskega prostora prav posebno mesto. Dopschev znanstveni prispevek na tem področju, pa naj je šlo za cerkveno, mestno ali deželno zgodovino Salzburga, je bil brez dvoma največji in najbolj pomemben. Vrhunec tega dela predstavlja Zgodovina Salzburga (Geschichte Salzburgs) v osmih knjigah, ki jo je med letoma 1981 in 1991 izdal skupaj z Hansom Spatzeneggerjem, kot tudi debela Zgodovina mesta Salzburg (Geschichte der Stadt Salzburg), ki jo leta 1996 objavil skupaj z Robertom Hoffmannom. Ni potrebno posebej izpostavljati, da je bil v obeh, danes standardnih delih za salzburško cerkveno, deželno in mestno zgodovino, vodilni avtor. Kako visoko so ga v Salzburgu cenili zaradi njegovega prispevka k poznavanju salzburške preteklosti, nemara najbolje ilustrira dejstvo, da

mu je opat benediktinskega samostana sv. Petra, najstarejše monastične ustanove nemškega govornega prostora, katere začetki so zvezani že s sv. Rupertom in od koder se je pod Virgilom začelo tudi pokristjanjevanje Karantancev, priredil ob njegovem emeritiranju slavnostno večerjo v za javnost sicer običajno zaprti baročni in za samostan najbolj reprezentativni opatijski dvorani.

Ukvarjanje s salzburško zgodovino je Heinza še enkrat več tesno povežalo s slovenskim prostorom in njegovo preteklostjo. Salzburg, pa naj gre za pokristjanjevanje Karantanije in karolinške Panonije, cerkveno upravo in jurisdikcijo severno od Drave, koroške in štajerske samostane, salzburške lastniške škofije Krka, Lavant in Seckau, nadškofijsko posest na slovenski Dravi in Savi, njene ptujske ministeriali in še mnogo več, je zavzemal v slovenski zgodovini starejših obdobj eno od centralnih mest. Heinz je pisal o vseh naštetih vsebinah in slovensko zgodovinopisje je z njegovimi raziskavami zopet veliko pridobilo. Osebo je v Sloveniji o teh temah večkrat predaval, nazadnje leta 2008 in 2010. Na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti je leta 2008 govoril o lastniških škofijah in privilegijih sazburških nadškofov, dve leti kasneje pa je na Ptuj v okviru mednarodnega simpozija o mestnih elitah med Alpami, Jadranom in Panonijo predaval o mestnih elitah v vzhodnoalpskih mestih, povezanih s soljo in solinarstvom.

Nasploh je bil Heinz Dopsch izjemno produktiven predavatelj. V svoji dolgi karieri je imel več kot tisoč predavanj in podobnih javnih nastopov po različnih univerzah, na domačih in mednarodnih simpozijih, zelo rad pa se je odzival tudi na povabila lokalnih skupnosti in društev. Iz te dejavnosti, ki je imela zlasti v lokalnih okoljih za zgodovino tudi veliko popularizacijsko vrednost, mu je nenazadnje zraslo tudi veliko člankov njegove sicer zelo bogate bibliografije (dostopna na http://www.uni-salzburg.at/fileadmin/oracle_file_imports/2031254.PDF). Iz nje naj na tem mestu izpostavim zlasti še njegov obsežen pregled avstrijske zgodovine v visokem srednjem veku (*Die Länder und das Reich. Der Ostalpenraum im Hochmittelalter, Österreichische Geschichte 1122–1278*). Ob pritegnitvi Karla Brunnerja in Maximiliana Weltina za soavtorja določenih poglavij jo je napisal za petnajst knjig obsežno Avstrijsko zgodovino, ki jo je med letoma 1994 in 2006 izdal Herwig Wolfram. Kot človek z izrazitim smislom za timsko delo, kar je pokazal že ob izdaji že omenjene Zgodovine Salzburga, je bil Heinz pisec in soizdajatelj številnih monografij, kot so pet zvezkov obsežna Zgodovina Berchtesgadna, obsežna zgodovina domačega Seekirchna, ki jo je izdal skupaj z ženo Elisabeth, Zgodovina Laufna in Oberndorfna kot tudi Herrenchiemseeja itd. Bil je soorganizator velikih in odmevnih razstav, povezanih z odličnimi katalogi in simpoziji, kot so bili St. Peter, Virgil von Salzburg, Die Bajuwaren in nazadnje velika razstava Bayern und Österreich – Verbündet, Verschwägert, Verfeindet iz leta 2012. Napisal je več scenarijev za zgodovinske dokumentarne filme. Od leta 1971 je bil sourednik *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburgerlandeskunde* in od 2003 urednik *Salzburger Beiträge zur Paracelsusforschung*. Številna so njegova gesla za *Lexikon des Mittelalters*, *Lexikon für Theologie und Kirche*, *Neue Deutsche Biographie* in nezadanje tudi za *Historisches Lexikon für das Fürstentum Liechtenstein*, ki ga je zlasti zaposloval

v zadnjem času. Za svoje delo je prejel Heinz Dopsch več priznanj in nagrad. Tu omenimo le, da je bil od leta 1984 dopisni član v tuzemstvu Avstrijske akademije znanosti in da je postal leta 1988 prvi izredni član Komisije za bavarsko deželno zgodovino pri Bavarski akademiji znanosti.

Ta občudovanja vreden opus je zahteval od Heinza veliko discipline, pridnosti in vzdržljivosti. V veliki meri je energijo za svoje delo črpal iz svojih stalnih športnih aktivnosti, kjer je tudi bil nadpovprečen. Dvakrat je na smučeh po Haute Route prečkal Alpe, bil trikrat na Mont Blancu, se udeleževal tekmovanj in maratonov v teku na smučeh, bil v mladih letih avstrijski reprezentant v kajaku na divjih vodah in preveslal je številne reke vse od Francije do Grčije, vsako leto pa je vsaj dvakrat prihajal na Sočo. Prav tako je rad kolesaril in se v zadnjem desetletju intenzivno ukvarjal z gorskim kolesarstvom, v katerega je pritegnil tudi podpisanega in prav na skupnih kolesarskih turah po nekdanji Notranji Avstriji se je medsedbojno kolegialno spoštovanje razvilo v pristno prijateljstvo. Zadnjo takšno turo smo skupaj opravili v septembru 2013, ko je že bolan prevzel vlogo spremljevalca z avtom na naši poti preko Alp po Via Claudii do Verone in bil obenem – tako kot vedno – odličen kulturnozgodovinski vodnik. Umrl je v v Dolah (Dellach) ob Vrbskem jezeru na Koroškem, kamor se je po emeritiranju preselil in kamor je v želji po nadaljevanju svojega dela prepeljal tudi svojo bogato knjižnico. Odšel je odličen zgodovinar in nadvse toplek človek, za katerega je nek drug prominenten avstrijski zgodovinar zapisal, da ima človek občutek, da je vzšlo sonce, ko ga sreča. *Carpe diem* je bil njegov življenski moto. »Tako sem živel. In sem užival.« pa stoji ob tej misli na njegovi osmrtnici.

Peter Štih